

Rösten är ditt visitkort

Det finns en teori, lanserad av den iransk-amerikanske professorn Albert Mehrabian, som går ut på att kommunikation är mycket mer än ord. Orden står för bara 7 % av helheten, betoningen av 38 % och ansiktsuttrycken av 55 %.

*”Som lärare
kan det vara
bra att ibland
reflektera över
vad rösten
egentligen
förmedlar.”*

Den här teorin lanserades på 1960-talet, och har omhuldats, särskilt i veckotidningsgenren sedan dess. Det spelar sedan en mindre roll att Mehrabian själv tidigt tog avstånd från teorin och menade att han feltolkats, och att seriösa forskare punkterat den för länge sedan. Men ändå. Sättet hur man talar, och då menar jag särskilt rösten, har en stor betydelse för hur mottagaren uppfattar det som sägs.

Rösten berättar mycket om sin ägare. Rösten kan signalera hur gammal man är, vilken grupp man identifierar sig med, hur man förhåller sig till det man säger och hur man förhåller sig till sin samtalspartner. Vi kan ta åldern, till exempel. Vid puberteten växer stämläpparna, och rösten börjar så småningom få förutsättningarna för sin vuxna klang. Mannens stämläppar blir generellt längre och tjockare än kvinnans, vilket innebär att kvinnliga röster generellt är högre än manliga. Precis som den övriga muskulaturen i kroppen har röstorganen även sitt livslopp, så att man kan säga att rösten i medelåldern är som bäst, starkast och mest bärande. En riktigt gammal människa talar sedan ofta med en svag och pipig stämma. Men, liksom all annan kroppslig aktivitet är också röst-muskulerna beroende av träning. Den som håller i gång sin röst till exempel genom att sjunga kan bibehålla en stark och klingande stämma upp i hög ålder.

Men rösten är inte bara en fysisk företeelse, utan i hög grad en social och psykologisk. I en grupp tenderar röst användningen att likrikas. Den som inte kommer från huvudstadsregionen kan lätt känna igen ”helsingforsrösten” som kan vara knarrig och nasal. Den här knarrigheten kallas på engelska ”academic creak”, och i värsta fall kan talaren uppfattas som oengagerad och arrogant. Jag känner många, absolut inte oengagerade eller arroganta personer som talar just så här, men, som jag vet att kan uppfattas som sådana av andra.

Motsatsen till den arroganta rösten kan vara rösten som inte tar plats. Här kan jag inte låta bli att minnas det svenska sjuttiotalsuppropet ”Å å å, tjejer, å å å, tjejer, vi måste höja våra röster för att höras”. Sången är naturligtvis en metafor, men även utan metaforisk betydelse kan vi skärskåda den ohörbara rösten som faktiskt ofta är just en flickröst. Det är rösten som inte tar plats, som inte reserverar sig det utrymme som den förtjänar. Det kan handla om den blyga flickan, men det kan även handla om en vana, att bara fastna i en talarattityd som det senare kan vara svårt att ta sig ur.

Varje lärare vet hur viktig rösten är i jobbet. Rösten måste vara robust och hålla under hela karriären. Rösten måste både kunna vara saklig och klar

då den förmedlar information. Den måste även kunna vara auktoritativ vid behov, och vid behov varm och empatisk. Att vara lärare är att vara röstkonstnär, och som lärare kan det vara bra att ibland reflektera över vad rösten egentligen förmedlar.

Att sköta om rösten är precis lika viktigt som att sköta om sin allmänkondition – de här två är naturligtvis också helt beroende av varandra. En god kondition, en god hållning och en medvetenhet om sin egen röst ger en god grund för en bärande stämma som kan varieras efter alla de behov vardagen i skolan ställer. Avgörande är även den fysiska omgivningen i skolan. Mögelproblem och dålig inomhusluft kan ruinera vilken röst som helst. Men även dålig akustik med alltför mycket eller lite eko gör det svårt för talaren. De nya öppna undervisningsutrymmena som nu håller på att slå igenom i skolan är också intressanta, då det gäller lärarens röst användning. Jag känner inte till i vilken grad detta har beaktats då lokalerna har planerats, men har en innerlig önskan om att så är fallet. ■

<https://svenska.yle.fi/artikel/2012/03/08/tjejer-vi-maste-hoja-vara-roster-att-horas>